

ქოველ ავირეული საზოგადო-ეკონომ.

ფიური და სალიტერატურო შურნალი

წელიწადი მისამე

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღიაა 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკიი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

მეოთხე ნომერთან ერთად 1913 წ. ხელის მოგვერელთ, (ვისაც წლიური ფასი სრულად აქვს გადახდილი) ეგზანგებთ ჰრემია „მთიის არწივი უამილი“—ალ. ფრონელისა.

ქართული თეატრი

ღღეს 1914 წ., ქართ. დრამატ. საზოგად. გამგეობის მიერ

კ. დ. ყ ი ფ ი ა ნ ი ს

45 წლის მოღვაწეობის აღსანიშნავად

ქართულ სცენაზე გამართულ იქნება

სადღესასწაულო საიუბილეო წარმოდგენა

ღ ი ლ ი თ:

კონცერტი და საღღესასწაულო მილოცვაები.

„ახალი კლუბის“ სიმეზიანი ორკესტრი ბ. ჰრემსმანის ლოტბარობით. ქართ. ხორო მ. კავსამის ლოტბ.

ს ა ღ ა მ ო თ ი:

ქ-ნ მ. მ. საფანჯ-აბაშიძისა, ბ-ნთ ვ. აბაშიძისა და ვ. აღექსი-მესხიშვილის მონაწილეობით წარმოდგენილი იქნება მე-3 მოქმედება სუნდუკიანცის კომედიიდან:

I) კ ე კ ო

II) მეოთხე მოქმედება დ. ერისთავის დრამიდან

ს ა მ უ რ ზ ლ ო

III) მეორე მოქ. კომედიიდან

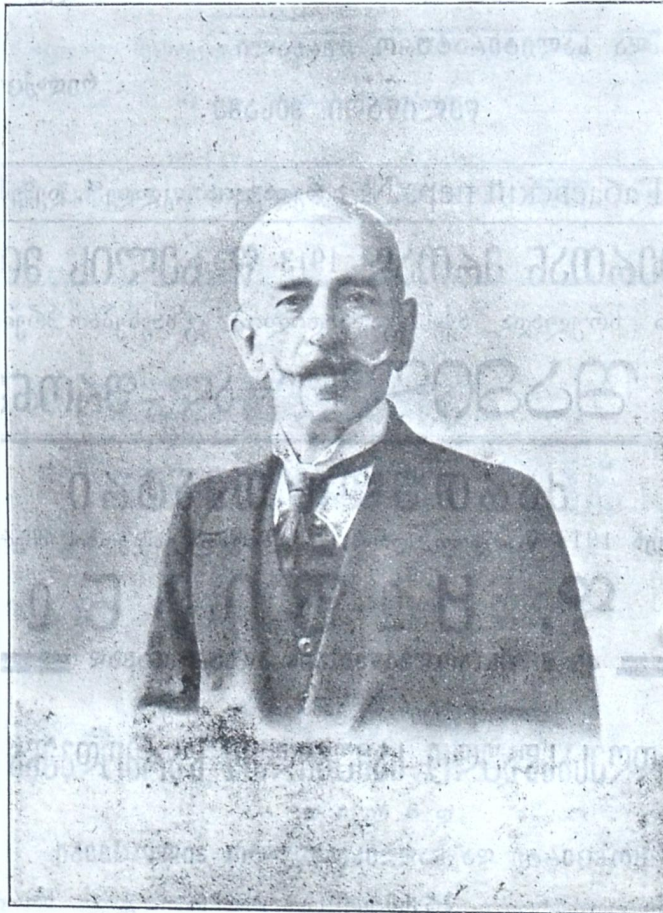
პაროქილი გიჭი

აღმინისტრ. დრამატ. საზოგ.

1. იუბილეი კ. ეიფიანისა. 2. მოგონება.—ეკ. გაბაშვილისა. 3. წიხლები.—ეკა-
ლისა. 4. ჩვენ და ცხოვრება.—დ. კასრადისა. 5. ფოსტორგოვი ქართულად სწირავს?!
—ს. და—ნისა. 6. წერილი რედაქციის მიმართ.—ვასილ წერეთელისა. 7. ჰრესა.
ს ა რ ჩ ე მ ვ ი: 8. წერა და შელა.—(არაკი) რიშ ბაბასი. 9. დია წერილი დრამატულ საზოგადოების
გამგებებისადმი.—შ. ამირაჯიბისა, 10. ქართ. ეთნოგ. საზოგადოების საუურადღებოდ.—
თ. უორდანიასი. 11. იმერეთის ეპარქიის საძღვდელოების კრება.—სამსონ დადიანი-
სა. 12 მცხეთა.—მგზავრი ლ—ისა.

იუბილეი კ. ეიფიანისა

კოტე ეიფიანა

დიდი დიმიტრის შვილი, კოტე ეიფიანი დაი-
ბადა 1849 წელს თბილისში. კოტეს მშობლები
მოწადინებული იყვნენ შვილებისათვის კარგი სწავ-
ლა მიეცათ და ხარჯს არ ერიდებოდნენ. ხუთმეტ
წლამდე კოტეს შინ ასწავლიდნენ ქართველი და
უცხო ტომის საუკეთესო მასწავლებლები. მხოლოდ

ქართული ენის მასწავლებელი არ ჰყავდა კოტეს მი-
ჩენილი, მაგრამ თითონ ეწაფებოდა თვით ხალხურ,
შეურყენელ ენას მამა-მისის ყმების წყალობით. კო-
ტეს თავდაპირველად სამხატვრო ნიჭი აღმოაჩნდა,
და კიდევ გაგზავნა იგი მამამ სამხატვრო აკადემია-
ში 1866 წელს პეტერბურგს, მაგრამ თვალების

ავადმყოფობის გამო იგი იძულებული იყო თავი დაენებებია ამ საყვარელ საქმისათვის. იგი აქიდან მოსკოვს გაემგზავრა და პეტროვსკის სააგრონომიოსტაჟიერო აკადემიაში შევიდა. ოთხი წელიწადი დაჰყო ამ აკადემიაში, მაგრამ სახელმწიფო ეგზამენების ჩაბარება არ დასცალდა, რადგანაც დიმიტრი დიდ-საქმეებში იყო გაბმული, საკუთარ საქმეებისათვის არ ეცალა და კოტე საჩქაროდ შინ დაიბარა. დიმიტრის ოჯახი მაშინ თითქოს საკრებულო იყო ჩვენი საზოგადოებისა, იქ ემზადებოდნენ წარმრდგენებისათვის, კოტეც დაახლოვებული იყო ამ წრეებთან და პატარაობიდანვე ახლო იდგა თეატრის საქმეებთან. 1871 წელს კოტემ და იოსებ მამაცაშვილმა დაარსეს წარმოდგენების მმართველი წრე და შემოსავალს ღარიბ სტუდენტების სასარგებლოდ დებდნენ. მუდმივი დასის შედგენამდე კოტე ერთს საუკეთესო სცენის მოყვარედ ითვლებოდა და შემდეგ კი სხვა და სხვა დასებში მოღვაწეობდა. ამჰლუა მისი უმთავრესად დრამატიულია და „შეილახა“, „მეფე ლირი“, „ლეონიძე“, „ანანია გლახა“ და სხვა და სხვა საუკეთესო როლებია, მისი რებერტუარისა. კოტეს მწერლობაშიაც მიუძღვის ღვაწლი და ბლომად მოიძებნება მისი დრამატიული, ჰუმლიციტური და აგრედვე მეცნიერული ხასიათის. ნაწარმოებნი დღეს მაღლიერი ქართველობა იხდის 45 წლის მის სასცენო და სალიეტრატურა ღვაწლის აღსანიშნავად იუბილეს და ისეთ ხანგრძლივ დაუღალავ შრომისთვის აგვირგვინებს მას.

ჩვენს დროში ისევ და ისევ მსჯელობა ხელოვნების მნიშვნელობაზე საერთოდ და თეატრისა განსაკუთრებით მხოლოდ ტრუიზმი იქნებოდა, რადგანაც კოტად თუ ბევრად შეგნებულ ადამიანს საკმაოდ შეგნებული აქვს მათი მნიშვნელობა. ხელოვნება, რამდენადაც მას ზოგად-კაცობრიული ხასიათი აქვს, ყველასთვის, ყველა ერისათვის თითქმის ერთნაირი მნიშვნელობა აქვს. თუ საერთოდ სასარგებლოა ხელოვნება, როგორც მაღალ, სულიერად ამაღალღებელ და განმასპეტაკებელ ემოციათა გამომწვევი, იგი ერთგვარად აღამაღლებს, როგორც ქართველს, აგრედვე ფრანგს, გერმანელს ინგლისელს და სხ. ასე რომ, ამ მხრით თეატრი ისეთივე აუცილებელი და სასარგებლო ტაძარია ხელოვნებისა, როგორც სხვებისთვის, მაგრამ როდესაც გავითვალისწინებთ ერთა სხვა და სხვა გვარ მდგომარეობას, მათ ეროვნულ თავისებურ განწყობილებათა და ლტოლვილებათ, აქ შეიძლება ხელოვნებასაც სხვა

და სხვა გვარი დანიშნულება და მნიშვნელობა მიეცეს. ხელოვნებას, ჩვენ ვერ დაუსახავთ წინასწარ მიზანს; ჩვენ ვერ მოვთხოვთ ხელოვნებას, როგორც ადამიანის თავისუფალ შემოქმედებას, ესა თუ ის წინად-აღებული მიზანი დაისახოს, ამა და ამ ჩვენს სურვილს, ჩვენს საჭიროებას ემსახუროს, ეს აქოს და ის აძაგოს. წმინდა ხელოვნების სულის შემხუთველია დიდაქტიური მიდრეკილება და, როდესაც იგი ჩამოდის პიროვნებისა, თუ ეროვნების და ან თვით კაცობრიობის „საჭიროებათა“ განხილვამდე, იგი ჰკარგავს სხივოსნობას და „სარგებლობის“ ვიწრო კალაპოტში იკუმშება. მაგრამ არის ხოლმე ერის ცხოვრებაში ისეთი მომენტები, ისეთი მდგომარეობა, რომ ხელოვნება, ხშირად დროებით, სტოვებს განდგომილს ოლიმპს და თავის მფარველობის ქვეშ იღებს რეალურ „საჭიროებათა“. თუ რუსეთის მწერლობის შესახებ ითქმის, რომ იგი იყო რუსის ერისათვის პარლამენტიც, სკოლაც და ტრიბუნაცო, ეს მით უმეტეს ჩვენს მწერლობას შეეხება. მას შემდეგ, რაც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჩვენი მწერლობა, მხატვრული მწერლობა განთავისუფლდა სპარსულ-ბიზანტიურ უღელიდან და ეროვნულ ნიადაგს ჩაეკანა, იგი განუწყვეტილვ იქიდან საზრდოობს, ახლდება და ღონიერდება. ჩვენი დრამატიული მწერლობაც სწორედ მაშინ ჩაისახა, როდესაც ჩვენმა ხელოვნებამ თითქოს ჰპოვა ბუნებრივი გზა და ეროვნულ კალაპოტში ჩადგა. იმ დროს, როდესაც ეს-ეს იყო ახალი მოქალაქობრივობა ისახებოდა, სასცენო ნაწარმოებთა საშუალებითაც ჩვენი დრამატურგები საზოგადოებაში ახალ აზრებს ჰფანტავდნენ, ჰკიცხავდნენ და დასცინოდნენ ჩვენი ცხოვრების ანორმალურ მხარეებს და აღიღებდნენ საღს, ბუნებრივს და სასარგებლო მიმდინარეობას. ჩვენი ერი მაშინ დაადგა გათვითცნობიერების გზას, თანდათან ეგუებოდა და ეთვისებოდა საღს, შეგნებულს პატრიოტიზმს. ნახევარ საუკუნის განმავლობაში, როდესაც დაიმსხვრა ჩვენი პოლიტიკური თავისუფლება და დავეწაფეთ ახალს ცხოვრებას, ბევრი ასცდა ჩვეულს კალაპოტს, ალლო ვერ აართვა ასეთ მოულოდნელ და არა ბუნებრივს პერტურბრაციებს, მოსწყდა აგრედვე მშობლიურ ნიადაგს და ამ უნიადაგობამ შეჰქმნა დაავადებული ფსიხიკა, უსარგებლო და მავნებელი, როგორც იმ ახალი მოქალაქობრიობისათვის, აგრედვე ეროვნული აღორძინებისათვის, და აი აქედან იღებს მასალას ჩვენი კომედია. გ. ერისთავი; ასიკო ცაგარელი, ანტონოვი და სხვები იყ-

ნენ, სოკრატის შედარება რომ ვიხმაროთ, ის ბზიკები, რომელნიც შეუბრალებლივ სუსხავდნენ ჩვენს საზოგადოებას, ძილს უკრთობდნენ, მოსვენებას არ აძლევდნენ და მხატვრულ ტიპებით გვაჩვენებდნენ ჩვენს სიმახინჯეს.

აგრედვე მაშინ დავკარგეთ, უკეთ რომ ვსთქვათ, მაშინ ასცდა ჩვენი „წარჩინებული წოდება“ თავის კალაპოტს, იგი გამოსცვალა ბიუროკრატიამ და სრულიად უსაქმოდ დარჩენილ წოდებას გზა დაებნა. ეს წოდება ისტორიული დანიშნულებით, აგრედვე მეომარი წოდება იყო, რომელიც სამშობლოს მტერთაგან დაცვას ეწირებოდა, მთელი მისი ენერგია აქეთკენ იყო მიქცეული და, როდესაც მას ეს ნიადაგი გამოეცალა, იგი ვერ შეეგუა ახალ მოთხოვნილებათ, ახალ ცხოვრებას და, თუ უმცი-რესობამ გამოიჩინა კიდევ ცოტაოდენი სასიცოცხლო ძალა, ერთი რიგი ამ წოდებიდან ისევ „სამხედრო ბანაკს“ მიეკედლა და ზოგიც პარაზიტად ვადაიქცა ეროვნულ ორგანიზმისა. ბევრმა ამოსვარა ტალახში იმ დროებში ის წმინდა დროშა ეროვნებისა, რომელსაც იგი გუშინ სიცოცხლეს ანაცვალებდა, ბევრმა გასცვალა თავისი სამშობლოს ინტერესები სათვალთმაქცო „ნიშნებში“ და აი, აქაც ჩვენი მწერლობა, ჩვენი დრამატურგები გამოვიდნენ ერის სიწმინდის დამცველებად და სუსტთა მამხილებლებად. ჩვენმა მწერლობამ აიტაცა დაცემული ლოზუნგი „სამშობლოს გაუმარჯოს“—ო და თეატრში შეკრებილს ქართველთა ჯგუფს ძველებური დიადი გრძნობით აუძგერა თ თქოს გაცი-ვებული გული. ლეონიძეში შეაჯგუფა ყოველივე სალი და საოცნებო, რაც უნდა ჰქონოდა ქართ-ველს, შეგნებულმა პატრიოტმა, იმის გარშემო მოუყარა თავი გაფანტულს ქარველობას, მისი გმი-რობის წინაშე მუხლთ მოახრევეინა და მისაბამ მავა-ლითად გადასცა.

შემდეგ. მაშინ, როდესაც ჩვენ ვეწაფებოდით, ახალი გზით, ევროპიულ კულტურას, როდესაც ვეცნობოდით განათლებულ ერთა ზნე-ჩვეულებას და მათ მისწრაფებას, მაშინაც ჩვენმა თეატრმა თვალწინ დაგვიყენა ბრიტანიის გენიოსის კალმით დახატული გმირები, აღგვიძრა მათი განცდანი და საკაცობრიო იდეალებით გვაზიარა. და მოხდა სას-წაული. დღეს, მიუხედავად ყოველივე დაბრკოლე-ბისა, არა გვრცხვენია ჩვენი ქართველობისა, ვიცით რაა დასაგმობი და რა სასიქადულო, ვაზროვნებთ და ვგრძნობთ განათლებულ ერებთან ერთად, მათ მსგავსად, და უმთავრესი დეაწლი ამაში მიუძ-

ღვის ჩვენს თეატრს, ამ ჩვენს სკოლას, პარლამენტს, ტრიბუნას, ამ ჩვენს ეროვნულს ტაძარს. და ქუ-რუმნი ამ ტაძარში ჩვენი პირველი არტისტებია და მათგან ერთი პირველთაგანი დღევანდელი იუბი-ლიარი კოტე ყიფიანი. ჩვენ ვკარგავდით ჩვენს ეროვნულს სახეს და მათ იგი დაგვიბრუნეს, ჩვენ გვავიწყდებოდა ჩვენი ვანაწამები სამშობლო და მათ იგი შეგვაყვარეს, ეს სასწაული მათ შესძლეს იმიტომ, რომ თითონაც გამსქვალული იყვნენ სა-ლი, უმწიკვლო პატრიოტიზმით. ამიტომაც გვიყ-ვარს ჩვენ კოტე, ამიტომაც საქვეყნოდ მადლობას ეუბნება მას მისი სამშობლო. იცოცხლე კიდევ, ძვირფასო ადამიანო, ნახე და დასტკბი იმ შედეგით, იმ დიადი ნაყოფით, რომელიც გამოიღო შენმა და შენი ამხანაგების იმ დროინდელ მოღვაწეობამ.

მოგონება კოტე ყიფი- ანის იუბილეს გამო.

ამობენ მოხუცებული მოგონებით სიცოცხლობ-სო და სწორედ ასეც უნდა იყოს. თუ აწმყო აღარ სწყალობს, წარსული ხომ მისია! იქნება ცოტა უკეთ, ცოტა გალამაზებულად ესახებოდეს ეს სიყ-მაწვილით აყვავებული წარსული მოხუცს, მაგრამ სინამდვილესაც გზას არ აუხვევს, ცოტად თუ ბევ-რად ახალ თაობას გაველილისაკენ გადაახედებს და დეაწლს მამებისას კეთილად მოიხსენიებს. სწორედ ამით ვხვდომდვანელობ მეც, სამოც წელიწადს გა-დაცილებული დედაბერი და ხანდისხან სიამოვნე-ბით ვიგონებ იმ დროთა ბრუნვას და პიროვნებათა შოქმედებას, რომელნიც მრავალ წელთა განმავლო-ბაში ჩემ თვალწინ ტრიალებდნენ და თან დიდი ხნის ჩაძინების შემდეგ ქართველთა გამოფხიზლების ჩარხს ატრიალებდნენ.

ერთი ამ მოქმედ პირთაგანი და მასთან დიდად ნაყოფიერი და ნიჭით სავსე, რასაკვირველია ჩვენი საყვარელი არტისტი კოტე ყიფიანი არის. საუბე-ღუროდ და ქართველების ბელეშობით, მე არ მიწერია მემუარები და დანამდვილებით ვერ აღვნიშნავ ამა თუ იმ ფაქტს კოტეს საზოგადო-ასპარეზოზე გამოსვლისას, მაგრამ ის კი კარგად მახ-სოვს და, რადგან პირადად მეც ვიდებდი მონაწილეო-ბას იმ სამხადისში, როდესაც ქართულ სცენაზედ პირველად აპირობდნენ შექსპირის ტრადედიას

„ვენეციელი ვაჭარი“-ს დადგმას. დიმიტრი ყიფიანის სახლი, მთელი ორი თვის განმავლობაში, პირამდე საყვარელი იყო ხოლმე ქართველი ახალგაზრდობით და თვით არიგებდა როლებს, და რეჟისორობდა და ვისაც კი აღამიანის ნიშანწყალი ეჩნეოდა რამ, ძვირფასის სახლი-პატრონისაგან შეუნიშნავი არ რჩებოდა და თავის შესაფერ როლს იღებდა. მაშასადამე კოტემ პირველმა ქართულ სცენაზედ ფეხი აადგმევინა უდიდესი ტრალიკოსის გმირს შეილოკს და თავისი თამაშით მაშინდელი საზოგადოება აღტაცებაში მოიყვანა. იმისი მძლავრი ბარიტონი, რომელიც სქექდა და გრგვინავდა, რომელიც შურის ძიების ცეცხლს ჰყრიდა დაჩაგრულის და შეურაცხყოფილის ებრაელის შეილოკის პირით იმათადმი, ვინც ვითომ ქრისტეს რწმენის სახელით სდევნიდა ზეურაცხყოფდა, იმ მაღალ ზნეობის და უნიჭიერების ხალხის შვილებს და, როდესაც შეილოკის ქალმა საზოგადო მსაჯულად გადაქცეულნი ქრისტიანნი გაამტყუნა და ებრაელთა სიმართლე ნათელჰყო, ხალხის აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა. ეს იყო, თუ მეხსიერება არ მალატობს 1873 თუ 74 წ. და მის შემდეგ რამდენი უკვდავი ტიპი შექმნა კოტემ ჩვენ სცენაზედ! რამდენი შეუღარებელი მალამფრენი განცდის ნამი ავგმა ქართველს მაყურებელს, მარტო ლეონიძე ქართული ეროვნული დროშით ხელში, დაოქილი ქართული რაზმის წინ და მლაღადებელი სამშობლოს გამარჯვებისთვის, რადა ღირს?! ან რა ფასი დედების უმაღლეს ნიჭით აღკურვილ შეპოქმედს?! ჩვენ მხოლოდ მადლობით გავიხსენებთ ამ გმირებს და კურთხევას ვუძღვნით! იმას, ვისაც ცანწანავს მოციქულად და ერი ზრდის განსაკურნად, თითონვე, თავის მოქმედებაში უნდა გრძნობდეს უმაღლეს კმაყოფილებას.

მკ. გაბაშვილისა.

წ ი ხ ლ ე ბ ი

ქართველობას მესამე წიხლის ჩაკვრას უპირობებ.

პირველი წიხლი ჩაკვრის მთავრობის ხიზანთა კანონ-პროექტის სახით, რომელმაც, წინააღმდეგ ყოველი ლოლიკისა, კანონისა, სიმართლისა, გაღატაკებულ ქართველ გლეხობას სამუდამოდ ჩამოაშორა ვეებერთელა მიწის ფონდია ქართლში და გადასცა ოსებს.

მეორე წიხლი—პოლიტენიკუმი.

წინააღმდეგ ქეშმარიტ ფაქტებისა, წინააღმდეგ გონებისა, წინააღმდეგ სინილისისა!! ჩაკვრის და შემოგვიტყვის:

გაჩუმდით!.. თორემ... ხომ იცითო!..

ეხლა მესამე წიხლის ჩაკვრას გვიპირობენ...

ეს მესამე წიხლი საქართველოსათვის საშინელი იქნება.

მას უნდა ჩამოაშორონ მესხეთი, ჯავახეთი, ბორჩალო და ხონჩით სომხებს მიართვან...

ასე უბრალოდ, ხონჩით!

როგორც გუშინ ხონჩით დამოუკიდებელი ეკლესია მიართვის.

გუშინწინ ხონჩით სომხის გლეხობას მიართვის საქართველოს დიდძალი მიწები

და დღეს ხონჩითვე ჩვენი საუკეთესო და ვებერთელა ნაწილები მათ უნდა უძღვნან.

რასაკვირველია, ხვალ „სომხურ“ ერობას მიართმევნ,

ხვალწვეთ „სომხურ ავტონომიას“!..

ერთი სიტყვით, რევერანსი და პროშტი სომხებს და მუდამ წიხლები ქართველებს.

მათ კათოლიკოსები

ჩვენ კირ-ინოკენტიები;

მათ სომხური სკოლები

ჩვენ პაშევიჩ-ვოსტორგოვები;

მათ მიწა წყალი

ჩვენ შავი ქვა;

მათ „ავტონომიები“

ჩვენ „პოლიგონები“;

და ასე წიხლები, სულ წიხლები...

რა ვუყოთ?..

ამისა ჰქვიან დღეს ბრძნული სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა!

არ ვიცი, რა სიბრძნეა დამალული ამ „წიხლების“ პოლიტიკაში ქართველ ხალხის წინააღმდეგ, მაგრამ ის კი ვიცი, რომ ორივე ფეხით წიხლის სროლა ორფეხა ცხოველთათვის მეტად სახიფათოა.

„ამიერ კავკასიის გუბერნიების საზღვრების გადამიჯენის პროექტში“ მე, სწორედ, ამ სახიფათო მოვლენასა ვხედავ.

მისი მსროლელი უსათუოდ წაიქცევა და ზიანდება და ძნელად ლა ადგება.

ეკალი.

ჩვენ და ცხოვრება*)

სამწუხაროდ ბანკი ვერ გამოდგა თილისმით აღჭურვილ იარაღად, რომ ერთხელვე დავალიანებისკენ დაქანებული საქართველო როგორმე შეეჩერებინა და ესხნა სავალალო მდგომარეობიდან. მეორე მხრით, თვით ჩვენს მოღვაწეთა აზროვნება გაიყო ბანაკებად და ბანკზე სულ სხვა და სხვა შეხედულობა გამოჰქონდათ. დიმიტრი ყიფიანის დევიზი ჩამოშორებული იქმნა ილია ჭავჭავაძის მიერ, რადგან ასეთი მსვლელობა ბანკს კრახამდე მიიყვანსო. და აი, მისმა ძლიერმა ლოლიკამ ბანკს დანიშნულება შეუცვალა, რის გამოც ბანკმა არა თუ ვერ შეაჩერა დავალიანების პროცესი, პირ-იქით, კიდევ დააჩქარა. მამულების დაგირავებას, რა თქმა უნდა, სარგებელი ეკვეცებოდა, იმართებოდა საჯარო ვაჭრობა, სადაც მყიდველებად გამოდიოდნენ უცხოელები, რუსობა და ნამეტნავად სომხობა, რომელთაგანაც ისედაც ბლომად ვალი ედო ჩვენს ბრწყინვალე წოდებას. ასე წავიდა და დაიღუპა საუკეთესო მამულები, ასე უკვალოდ გაჰქრნენ სამკვიდროსამთავროები, რომელთა საფასური უნიადაგოდ გაჰქრა და არაფერს მოხმარდა, რომ ერთი დარგი მაინც აყვავილებულიყო. პირ-იქით, ყოველ მხრით დაქვეითებასა ვხედავთ. ნატურალისტური წარმოება სოფლად არა თუ პრიმიტიულ მდგომარეობიდან ვერ გამოვიდა, ის მოვლის შნაც დაჰკარგა, რასაც მე-XIX საუკ. სჩვეოდა. არა სჩანან სამეურნეო დაწესებულება, არა სჩანან საკომერციო დაწესებულება, რომ ბანკის ოპერაციებისთვის ხელი შეეწყუთ. სავალალო მდგომარეობაშია თვით ბანკი, იგი გირავნობისა და სესხის საზღვრებს ვეღარ სცილდება. სულ კი იმიტომ, რომ კომერცია კიდევ სამარცხვინო ხელობად მიაჩნიათ. თითქოს ბატონყმობის გადაგდებამ რაოდენადმე შეარყია პატრიარქალური უზრუნველყოფილება, თითქოს კაპიტალიმაც იწყო შემოსვლა, მაგრამ ჩვენი ცხოვრების შერყევა ასე ადვილად ვერაფერმა შესძლო, თუ ზემოდ აღნიშნულ ვაჭანაღის და გარეგნულ ევროპიელობას არ მივიღებთ მხედველობაში.

ლიბერალ კულტურტრეგერ ვარანცოვის მიერ შექმნილი ატმოსფერა ოდნავაც არ იწმინდება მეოთხმოცე წლების აქვთ. დრამატიულ ინტერესს არ არის მოკლებული მე-90 წლებში ეგრედ წოდებულ

მესამე დასელების გამოსვლა, რომელთაც მედიდური აღმაფრენით დასტური დასცეს და კანონიერად აღიარეს მიმდინარე პროცესი. მათ განამტკიცეს ის აზრი, ვითომც ეს დავალიანება კაპიტალიზმის შედეგი ყოფილიყოს, ვითომც კლასთა ბრძოლამ წარმოშვა იგი, ვითომც საზოგადოება კიდევ გაიყო ორს შეურიგებელ ბანაკად: ბურჟუებად და პროლეტარებად! დღესაც, როდესაც ასე თუ ისე შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ კაპიტალიზმის მზავსი რაღაცა არისო, როდესაც კაპიტალისტურ წარმოებას გარკვეული სახე არ მიუღია, ახლად გამოსულ დასელების ხელში უკვე გაჩაღებულ ბრძოლად იქმნა გამოცხადებული. ვინ იყო სანუკვარი პროლეტარი? რა თქმა უნდა, გლეხობა! გლეხი კი, დღესაც, თუნდა ქარხანაში მუშაობდეს, ძნელია ისე იყოს წამოსული, რომ კერძო საკუთრება არ ჰქონდეს სოფლად. დასელების თვალში კი იგი, შიშველი პროლეტარი იყო, რომელიც ქართველ კაპიტალისტებისაგან იჩაგრებოდა!

რაკილა აღმოჩნდა პროლეტარი, რაკილა კლასთა ბრძოლაც ცხადი ჰყვეს, ახლა იმის წინასწარმეტყველებას შეუდგნენ, რომ ამ ბრძოლის სარბიელზე მალე ქართველი პროლეტარი შეუერთდება სომხისა, რუსის, პოლონელისა თუ უცხოელების მუშებს, რათა მჩაგვრელთა შური იძიონო. მაგრამ ამითი არ გათავებულა რომანტიკ-უტოპისტების აღმაცერი აღმაფრენა: იგინი თამამად ამტკიცებდნენ, ვითომც სომხისა და ქართველის უბრალო სისხლი, უკედ—მუშები, ვთქვათ, თუნდა პროლეტარები ეროვნულ შუღლს არა ჰგრძობენ; თუ მზავსი რამ არსებობს, ეს მხოლოდ ორი ერის ბურჟუაზიის ბრძოლის ანარეკლია ეკონომიურს ნიადაგზე და მეტი არაფერია! სამწუხარო ის იყო, რომ ამგვარმა მეცნიერულმა დილლეტანტიზმმა წარმოშვა არა თუ წრფელ გრძობათა სრული ატროფია, არამედ თვით კეთილგონიერებისა და ლოლიკის ყოველგვარი კრიტიკიუმიც კი ამოჰშალა. მათს მოშხამულს ფსიხიკას რატომღაც ვერ მოუწიებოდა თვისი ქართველობა. რაღაცა გამოურკვეველი ავადმყოფობით ესწრაფებთან, რომ ადრე და მალე ამოჰშალონ საქართველოს სახელი კავკასიის რუქიდან და ამ რიგად შესწირონ უნივერსალურ კაპიტალიზმის სამსხვერპლოს. მათ ავიწყდებოდათ ერთი რამ, სახელდობრ ის, რომ დასავლეთ ევროპიდან გადმოტანილ მოძღვრებასთან ერთად გადმოეტანათ იქაურ სოციალურ წესწყობილებათა დამოკიდებულებანი. ერთის სიტყვით, განმეორდა ის, რასაც თვით მარქსი

*) იხ. „კლდე“ № 3.

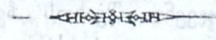
უსაყვედურებდა გერმანელ ფილოსოფოსებს: საფრანგეთის განმანათლებელთა ფილოსოფიურ დოქტრინების გადმონერგვის დროს რატომ დავიწყეთ, რომ იქაურ დამოკიდებულებათა წესრიგიც გადმოგვცათო. *) აი, ამითი აიხსნება, რომ მარქსიზმი დასელების ხელში მხოლოდ გარეგნულად ახდენდა ეფექტს, როგორც სერიოზული დოქტრინა, ნამდვილად კი ჩვენ რეალურ ცხოვრებისთვის სრულიად გამოუსადეგარი და შეუგუებელი მოძღვრება იყო, რამაც ვნება გაცილებით მეტი მოგვიტანა, ვიდრე სარგებლობა.

დასელებს ოპოზიცია იმავე თავიდან გამოუჩნდა, თუმცა სუსტი. იგი უფრო ძლიერდება „ცნობის ფურცლის“ შემდგომ, სადაც თავს იყრიან საუკეთესო ძალები ახლოგაზრდა პუბლიცისტის განსვენებულ არჩილ ჯორჯაძის ბელადობით. ეს უკანასკნელი სულ წინააღმდეგს ამტკიცებდა: ეროვნული ანტაგონიზმი დიახაც რომ ჰსუფევს და ეკონომიურ შულლთან ერთად იზრდებაო. სომხები ძლიერნი არიან, მათ აქვთ ყოვლად შემძლებელი ღმერთი — ფული და მარტო ეს საკმარისია, რომ ქართველ ერს საფრთხე ელოდესო. თვით გადმოსახლებული სომხობა და მუშებიც კი დიდათა ვნებენ ქართველთა ინტერესებს: პირველნი ტერიტორიას იკვირენ და ქართველ გლეხობას ავიწროებენ, ხოლო მეორენი უმტირედეს ფასში ექირავებიან მექარხნებს და მით კონკურენტციას უწევენ ქართველ მუშებსაო.

მთელი ოცი წელიწადი მოუნდა ამ მშრალ თეორიების მტკიცება-უარყოფას. საუკეთესო ძალა და ენერჯია შეილია უნიადაგო ბრძოლამ. არასოდეს რეალური საკითხები, არასოდეს ცხოვრების კონკრეტულად წამოყენებულ კითხვის პასუხი, არა! ჩვენ ვსდუმდით, როდესაც სხვები მოქმედებდნენ; ჩვენ ერთურთში ვკინკლაობდით თეორიებზე, როდესაც შავი ზღვის ნაპირებზე პირველად დაიწყეს შიდა რუსეთის გლეხობის გადმოსახლება; ჩვენ ვკამათობდით თეორიებზე, როდესაც ცხოვრება განახლებასა თხოულობდა, ინდუსტრია ახალ საწარმოვო იარაღებს, მამული — მოვლას; ჩვენ სოციალიზმის მტკიცება-უარყოფაში ვიყავით იმ დროს, როდესაც ჩვენი მეზობელი სომხები ნელ-ნელ ქალაქის თვითმართველობიდან გვერეკებოდნენ, რათა უკანტროლო სომხურ პარლამენტად გარდაექმნათ იგი; ჩვენ

შოვინისტობას ვუკიციებდით, თუ რომ მამულის დაცვაზე ხმას ვინმე ამოიღებდა, მაშინ როდესაც „ინტერნაციონალისტი“ ჩვენი მეზობელი სომხობა ჩვენგან უარყოფილ მამულებს სიხარულით ხელში იღებდა! ასეთი ანომალიის ბეჭედი აზის მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულებს და ახალ საუკუნის დასაწყისში ქართველთა სოციალურ ცხოვრებას თუ მის ბაირახტართა აზროვნებას, ასეთი პროგნოზი გაეშლება თვალწინ, როდესაც თვალს გადავაგვლებთ ჩვენს სავალალო დაუდევრობის ისტორიას! ეს მხოლოდ დღეს შევიგნეთ, დღეს, როდესაც პოლიტენიკუმის საკითხი ასეთი შიშველი სახით ჩამოხრჩობილი იქმნა „ფინანსიური მოსაზრებით“, დღეს რეალურად განხორციელდა ის შიში, რაც რომ არჩილ ჯორჯაძემ პარადოქსად გამოსთქვა! მოულოდნელმა ქარიშხალმა შეარყია თეორიების ბურუსი. ხელახლად თავი წამოაპყრო თავდაცვის ინსტიტუტმა, რათქმა უნდა, არა ვისიმე გასარეკად, არამედ საკუთარ სიცოცხლის შესარჩენად. პირველი კითხვა შემკრთალი ქართველისა იყო, თუ რა მოხდა მიძინების დროს: ხოლო როცა გამოირკვა და წინ გაშლილ პერსპექტივებში საშინელების სახე დაინახა, იგი შეკრთა, ზაგრამ დაუყონებლივ მეორე კითხვა წამოაყენა: **მაშ რა ვაკეთოთ?**

დ. კასრაძე.

ვოსტორგოვი ქართულად სწირავს?!

ამ დღეებში „სახალხო გაზეთში“ დასტამბული იყო ერთი გასაოცარი პატარა წერილი მოსკოველ ქართველ სტუდენტთა ერთი ჯგუფისა, რომელიც პროტესტს აცხადებდა, რომ ნინოობა დღეს ქართველ სტუდენტთა მეორე ჯგუფს ცნობილი ვოსტორგოვი მოუწვევია, ქართულად უწირვინებია და მადლობა გადაუხდია მისთვის. დაუჯერებელი რამ ცნობაა სწორედ! ის ვოსტორგოვი, რომელმაც ქართველი ერის, ქართველი კულტურის, ქართული ეკლესიის გაქირდვით, ჩაწიხვლით და სიძულვილით შემოდგა ფეხი და რამდენიმე წლის განმავლობაში ქართველთაგან მხოლოდ ზიზღი და გულისწყრომა დაიმსახურა; ის ვოსტორგოვი, რომელმაც თავისი ერთაქამიობის კარიერა ყოველივე ქართული საქმის

*) იხ. პლექსანოვი „О Коммунизме“ მისივე თარგმანი „კომუნისტური მანიფესტი“ გვ. 81.

სიძულვილსა და ცილისწამებაზედ ააშენა; რომელიც უარჰყოფდა არა თუ ჩვენს აწინდელს კულტურას და ჩვენს ინტერესებს, არამედ ჩვენს წარსულ კულტურასაც სწიხლავდა, რომელიც სხვა და სხვა ვერაგულ პროექტებს აღგენდა ქართველ ტომთა გასათიშვად; ქართულს ენას, ძალის ენას, უწოდებდა და მეგრელებს კიდევ ახალი, საკუთარი ენისა და მწერლობის შემოღებას ჰპირდებოდა; ის ვოსტორგოვი, რომელიც ყოველი საშუალებით ძირს უთხრიდა ქართული ეკლესიის თავისუფლებას ყოველგან, სადაც კი ხელი მიუწვდებოდა (ის იყო ავტოკეფალიის შესახებ მომხსენებელი რუსეთში სამღვდლოების კრებაზე), რომლის მეცადინეობით განიღვენა სამშობლოდან არა ერთი და ორი უმწიკვლო პატრიოტი მღვდელმთავარი და სხ. და სხ. აი, ეს ვოსტორგოვი დღეს ქართველთა ეროვნულ დღეობაზე ქართულად ასრულებს მღვდელ-მსახურებას და ჩვენი ახალგაზრდობა მას ტაშს უკრავს!

ჩვენ ირ ვიცით რა მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა ეს ახალგაზრდობა; ვინ არიან, რა ფიზიონომიის ხალხია, მაგრამ ვინც უნდა იყვნენ და რა მოსაზრებაც უნდა ჰქონდეთ, თუ ეს ამბავი მართალია, უკიდურეს განცვიფრებისა და გულისწყრომის მეტს არაფერს უნდა მოელოდნენ ყოველი შეგნებული ქართველისაგან. როგორ! ჩვენ თითონ ვაძლევთ ვისმეს შემთხვევას ჩვენი ერის გასაგმირად მომართული მარჯვენა შეახოს ჩვენს სიწმინდეს, ჩვენს ენას, ჩვენს კულტურას! თუ ეს გულ-უბრყვილობით და შეუუგნებლობით მოუვიდათ, ვაგლახ მათ შეგნებას! თუ „პოლიტიკური“ და „ტაქტიკური“ მოსაზრებით ჩაიღინეს, ვაი იმ უბადრუკს პოლიტიკას, რომელიც ნებას აძლევს და უკარნახებს დამცირების და შეურაცხყოფის დავიწყებას... ან იქნება ეს დემონსტრაცია იყოს ჩვენი ეროვნული გამოღვიძებისა და თვითშეგნების წინააღმდეგ მიმართული?! რა არ შეიძლება მოხდეს ჩვენი ერის ამ საბედისწერო ეპოქაში: როდესაც ორგანიზმი დაავადებულია, ყოველი შხამიანი მუწუეიც, მეტხორციე ძლიერდება და ღრღინის სხეულს. ნუ თუ ეს ცნობა ვოსტორგოვზედ მართალია?! და თუ მართალია, ამ მოკლე ხანებში უთუოდ უნდა ველოდეთ ქართველების ხარჯზე მამა ვოსტორგოვის ახალს ავანტიურას. არა, ეს ნამეტანია!!

ს. და—ნი.

წერილი რედაქციის მიმართ

ბ-ნო რედაქტორო!

სხვათა შორის მეც დავესწარი იმ კერძო კრებას, რომელიც ამას წინად მიიწვია ქუთაისის თავად-ახნაურობის მარშალმა დ. ო. ნიჟარაძემ სხვა და სხ. საქირბოროტო საკითხის შესახებ მოსალაპარაკებლად, და როგორც სხვა დროს, ახლაც აღვნიშნე, რომ საქირაა, ქართველ გლეხობასაც ჰქონდეს ერთი ეგრედ წოდებული საგლეხო ბანკი, რომელიც გაუადვილებს უმამულო გლეხებს მიწის შეძენას. ამგვარ ბანკს შეიძლება საფუძვლად დაედოს ის „გამოსაკვები თანხა“, რომელიც იურიდიულად ქართველი გლეხის საკუთრებას შეადგენს, მაგრამ მოუხმარებლად გდია ხაზინაში (ორ მილიონზე მეტი). ბანკს უნდა ჰქონდეს აგრედვე სამელიორაციო დანიშნულება, მისი გამგეობა უნდა იყოს გლეხების მიერ არჩეული და სხ. უმთავრესი მისი დანიშნულება ისეთივე უნდა იყოს, როგორცა აქვთ რუსეთის სახელმწიფო საგლეხო ბანკებს, ე. ი. მამულების შეძენა.

მე ძლიერ გამიკვირდა როდესაც ბ-ნმა გრიგოლ გველესიანმა უარჰყო ჩემი წინადადება. მან სთქვა: ჯერ ერთი, ამგვარი ბანკის დაარსების ნებას არ მოგვცემენო, მეორე, საგლეხო ბანკებმა ზარალი მოუტანეს რუსეთის გლეხებს და, მესამე უმჯობესი იქნება სამელიორაციო ბანკის დაარსებაო.

მაგრამ, თუ კი საგლეხო ბანკის დაარსების უფლებას არ მოგვცემენ, სამელიორაციო ბანკის დაარსების უფლებას რატომ-ღა მოგვანიჭებენ? მეორე, რუსეთის საგლეხო ბანკებმა რომ დიდძალი მამული შესძინეს იქაურ გლეხობას, ამას მოწმობს ტუგან-ბარანოვსკის გამოკვლევა და, თუ რუსეთის მემარცხენე გაზეთები ჰგმობენ ბანკს იმიტომ, რომ ბანკი, როგორც საკრედიტო დაწესებულება, იძულებულია, უკანვე დაიბრუნოს მიწები იმ გლეხებისაგან, რომელნიც ვალს არ იხდიან, ეს მხოლოდ იმას ამტკიცებს რომ ბანკი არ არის პანაცეა, მხსნელი ყოველი სოციალური უბედურებისაგან. ამას გარდა, კრებაზედაც აღვნიშნე და ახლაც გავიმეორებ, რომ პოზნანის საჰერცოგოში სწორედ საგლეხო საადგილ-მამულო ბანკებმა (ეგრედ წოდებულმა პარცელლიარულმა ბანკებმა) შეარჩინეს ხელში პოლონელებს ტერიტორია. და, არა მგონია ჩვენებური გლეხი ჩამოუვარდებოდეს მომჭირნეობით თუნდა პოლონელ გლეხს. პირიქით, ჩვენი გლეხი იმდენად მხნე, გამარჯული და ფხიზელია, რომ თვითონ, უბანკოდაც

კი იძენს მამულებს, მაგ. კაბალში, აბხაზეთში და სხ.

კიდევ ვიტყვი: ძლიერ მიკვირს, რომ ის, ვისაც მიზნად უნდა ჰქონდეს დასახული ეროვნული ტერიტორიის დაცვა, უარყოფს ერთად-ერთს საკრედიტო დაწესებულებას, რომელსაც შეუძლია მხოლოდ დასრულოს ეს დიდი საქმე.

დასასრულ არ შემიძლია ჩემი გულის წყრომა არ გამოვუცხადო „ერი“ კორესპონდენტს (იხ. „ერი“ 22 იანვ.), რომელიც მომაწერს იმას, რაც არ მითქვამს და არც არასოდეს მქონია გულში: ვითომ „მთავრობის ტიპის ბანკის“ დაარსების საქიროებას ვალიარებ! არაუმესმის, რას ნიშნავს ეს „მთავრობის ტიპის ბანკი“ და უმოარჩილესად ვსთხოვ კორესპონდენტს განმარტოს, რის თქმა უნდოდა და რისთვის მომაწერა ის, რაც არ მითქვამს და ვერ ვიტყვოდი.

ვასილ წერეთელი.

ქუთაისი 22 იანვ.
1914 წ.

შ რ ე ს ა

წარსულ კვირას ჩვენმა პრესამ წერილები უძღვნა იმ ახალ შეჯგუფებას, რომელიც ხდება ჩვენს ცხოვრებაში. მართლაც რომ ჩვენში ეხლა არ არსებობს არც ერთი ჯგუფი და არც ერთი პარტია, საიდანაც ხალხი არ გამოიბოღდეს. გამოიბიან ფედერალისტების ჯგუფებიდან, გამოიბიან დასელების წრებიდან. სად მოიყრიან ეს ელემენტები თავს, არავინ არ იცის, მაგრამ ზოგიერთი გაზეთები ფიქრობენ, რომ ეს ელემენტები „კლდეს“ შეაფარებენ თავსა.

ასე, მაგალითად, „თემი“ სწერს:

ამ მხრით ჩვენ არ შეგვიძლია არ აღვნიშნოთ, რომ დიდი მოძრაობა ამ ხანად ეგრედ წოდებულ ჩვენს ზომიერ-საზოგადოებრივ ელემენტების წრეებში. საზოგადოთ უნდა ვაღვიაროთ ის უცნაური მოვლენა, რომ ამ ელემენტებს აქამდის ჯერ მოეწყოთ ჯეროვანად თავიანთ შეჯგუფების საქმე. მათი დაქსაქსვა უტყუარი ფაქტი იყო აქამდინ მაინც. ხსენ ეს ელემენტები ამოძრავდნენ. გამოდან იმ ჰარტიებიდან და იმ ჯგუფებიდან, რომელშიაც აქამდე იმყოფებოდნენ. მათ დაეტყოთ შესამჩნევ ცვლილება და ეს უკანასკნელი გამოისხა უშირვე-

ლეს ეოვლისა ჩვენს უურნალ-გაზეთობაში.

უურნალ, „კლდის“ თანამოაზრეთა გამოყოფა „სახალხო გაზეთის“ წრიდან შეტად თვალსაჩინო და საუურადღებო მოვლენაა, რომ არ აღვნიშნოთ იგი. ჩვენის აზრით ამ უმსწვილკაცობის შირდაშირი, ნიდაზ-ჩამოყოფარებელი გამოსვლა სწორედ მისაწინაა. ეოველი საზოგადოებრივი ჯგუფი მამინ არის ჰატევისაგეში, როცა ის წრეულად აღიარებს თავის რწმენას და არ თვალთმაქცობს.

ჩვენ ამას გულისხმობდა ვაღვიარებთ. სშირად მოგვსვლია შეტაკება „კლდელებთან“, უმსწვილია, შემდეგშიაც მოგვივს, მაგრამ, რაც ცხადია და უტყუარი, იმის დასაფას შეუძლებელია.

ამასვე სწერს თითქმის „სინამართლის ხმა“:

გაუმარჯოს ზომიერ ჰარტიას, ძირს სოციალისტები! — ი დროშა, რომელიც უურნალმა „კლდე“ კაი ხსენია ააფრიალა. „კლდის“ ჰუბლიცისტები გულწრფელი და გაბედული ხალხია!

მათი ლაშქარი იზრდება.

როგორც მკითხველი დაინახავს ორივე გაზეთი მარტო „ზომიერებით“ ხსენის ამ ელემენტების გამოთიშვას უწინდელ პოზიციებიდან. მაგრამ ეს დახასიათება სრული არ არის. განა უკიდურესობას გამოექცა ივ. გომართელი, თუმცა მას „კლდეში“ არ შეუფარებია თავი? ან განა ფედერალისტები ისეთ უკიდურეს შეჯგუფებას წარმოადგენენ, რომ იქიდან ვინმე უკიდურესობას გამოექცეს და ზომიერებას შეაფაროს თავი? ჩვენ ვფიქრობთ, ზომიერების გარდა აქ დიდ როლს თამაშობს ეროვნული პროგრამა, რომელიც არც სოციალ-დემოკრატებს უვარგათ, არც სოციალ-ფედერალისტებს.

აქედან ერთი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ: მართალია ჩვენ ვართ ზომიერები სოციალურ პოლიტიკაში, მაგრამ ეროვნულ პოლიტიკაში ჩვენ ექიმნებით უკიდურესი რადიკალები.

* * *

გაზეთ „ერმა“ ფრიად საყურადღებო ცნობა მიაწოდა მთელს საქართველოს:

„ამ დღეებში ახლად გუბერნიის წინამძღოლად დამტკიცებულმა თავადმა დავით ოტიასძე ნიჟარაძემ სააზნაურო გიმნაზიის დარბაზში მოიწვია ქუთაისში ამ ეამად მყოფნი თავად-აზნაურნი, ინტელიგენციის, ვაჭრებისა და ებრაელების წარმომადგენელნი. თათბირს ორასამდი კაცი დაესწრო. შა საათზე წინამძღოლმა თათბირის დაწყება გამოაცხადა და მიიწვია დამსწრენი, თავისი აზრი გამოეთქვათ

ჩვენი მომწიფებულ სხვა და სხვა საკითხისა და საკურობის შესახებ. სხვათა შორის, თავის შესავალ სიტყვაში მან აღნიშნა: ამ ბოლო ხანებში ჩვეულებად გადაიქცა, რომ უექველად პოლიტიკური მრწამსი უნდა გამოსთქვა. სახელმწიფო საბჭოს წევრის ასარჩევად რომ ვიგზავნებოდი ჩვენი გუბერნიის თ.-აზნაურთაგან, იქაც კი შემომიჩნდებოდნენ ხოლმე — თქვენი „კრელო“ სთქვითო. აი ამ დღეებში მე შევეუდექი ჩემი მოვალეობის ასრულებას და უპირველეს ყოვლისა, თქვენ მოგმართეთ. დღეს აქ მოვიწვიე ჩვენი საზოგადოების სხვა და სხვა წრის ხალხი და მინდა მათი აზრი გავიგო ჩვენი ქვეყნის სხვა და სხვა საკითხის შესახებ. ეს აზრი დაედება საფუძვლად ჩემს მოქმედებას. უპირველეს ყოვლისა მე ქართველი ვარ და ჩვენს ეროვნულ ინტერესებს ყველაფერზე მაღლა ვაყენებ. აი, ბატონებო, ჩემი კრელო. მე, რასაკვირველია, პოლიტიკის გარეშე ვდგევარ, მაგრამ ეროვნული საქმისთვის არაფრის წინაშე არ დავიხვე. ვფიქრობ, ყოველი ქართველი, რა მიმართულებასაც უნდა ეკუთნოდეს, უპირველეს ყოვლისა, სამშობლოს სიყვარულით არის გამსჭვალული, თუ სიტყვით არ ამბობს, გულში, უქვეულია, მაინც გრძნობს, და, აი, ამ სამშობლოს სიყვარულმა ყველა უნდა შეგვაერთოს. თუ მტკიცე საზოგადოებრივი აზრი ზურგს გამიმავრებს, მერწმუნეთ, შეიძლება, რამე გაკეთდეს“.

ღიახაც შეიძლება ბევრი გაკეთდეს თუ ყველა ქართველი თავის ალაგას და თავის სფერაში ისე იმუშავებს, რომ საერთო საქმეს შეუწყოს ხელი; და ამ მხრივ გულწრფელი მადლობის ღირსია ქართველობისაგან თ-დი ნიჟარაძე, თუ მისი გაბედული სიტყვა გულწრფელია და მომავალ ნაყოფიერების მომასწავებელი“.

„საქმეთა შენთა გამხილონ შენ“.

მელა და წერო

(ა ბ ა კ ე).

მელამ წერო სადილად მიიპატიჟა, ოსპი მოუხარა და თევზზე დაუსხა. ორთავ კამა დაიწყეს. მელა ერთ სთქვლევად, და წერო რას შესქამდა თევზზე, — თითო-თითოს თუ აიღებდა.

მეორეს დღეს წერომ მიიწვია მელა. მუხუდო მოუხარა და პირვიწრო ქოთანში ჩაუსხა.

მელამ ქოთანი წააქცია, მუხუდო გადმოაბნია და სულ შექამა. დარჩა ისევ წერო მშვიერი.

შვილო, ნურც მელიას სტუმრობა გინდა, ნურც მელიას მასპინძლობა.

რიშ ბაბა.

ღია წერილი დრამატულ საზოგადოების გამგეობისადმი

მოწყალეო ხელმწიფეო! პარასკევს, ოცდაოთხს ამ თვისას საღამოს რვა საათზედ, მე ვიახელით სახაზინო თეატრში, იმ იმედით, რომ სარედაქციო ბილეთს თქვენგან ბოძებულს, ნნ ნომრით ამ წარმოდგენაზედაც ძალა ექმნებოდა. კასსაში მიიხრეს, რომ ჟურნალ კლდისთვის არავითარი ადგილი არ არის შენახულიო. განცვიფრებულმა მე მივმართე შესავალში მდგომ მორიგ წევრს თქვენის კოლლეგიისას ბატონ არჩილ ავალიშვილს, მან მიიხრა, რომ თუ კასირმა ბილეთი არ მოგცა, სჩანს თქვენი რედაქციის სხვა წევრს წაუღიაო. ბ. ავალიშვილს მაშინ მე უჩვენე სარედაქციო ბილეთი, ურომლისოდ კასიდან ბილეთის გამოტანა ყოვლად შეუძლებელია. ამ დროს გვერდზე ჩავგვიარა თვით კასირმა, რომელმაც დაამოწმა, რომ ჟურნალ კლდეს ამ საღამოს ადგილი არა აქვსო. როდესაც კვლავ შევეკითხე ბ. ავალიშვილს ამ უწყსრიგობის მიზეზად, მან დარდიმანდულად მიპასუხა — რაკი არ არის სჩანს არ არის! მე ვიმეორებ სიტყვა-სიტყვით ბ. ავალიშვილის სიტყვებს. ამ დროს გამომელაპარაკა, თუ არა ვსცდები, გაზეთ „ფიქრის“ თანამშრომელი ბატონი ა. მან მიიხრა, რომ იგიც ჩემს დღეში იყო.

— ვინ არის წარმოდგენის გამგე? ვკითხე ბ. ავალიშვილს.

- იოსებ გედევანიშვილი.

- არ შეიძლება გამოუხმოთ.

- მიბძანდით სცენაზედ, მაგრამ გთხოვთ ქუჩიდან მოუაროთ. ე. ი. მე უნდა მომეარნა რამდენიმე ქუჩა და ისე შევსულიყავ სცენაზედ. მაგრამ ბ. ავალიშვილს დაავიწყდა ის გარემოება, რომ ვისაც პარტერში არ უშვებენ, იმას არც სცენა-კულისებში შეუშვებენ.

როდესაც მე პროტესტი განვაცხადე ასეთ წეს-

რიგის შესახებ, ბ. ავალიშვილმა ვითომდა თავაზიანობა გამოიჩინა და მითხრა:

— მე შემძლიან მხოლოდ ერთი რამ მოკიხერხობ. შეგიშვით მეორე იარუსზედ. ასეთი „თავაზიანობა“ მე შეურაცხყოფად ჩავთვალე და სათეატრო დარბაზში შევედი თავმჯდომარის სანახავად.

თავმჯდომარეს თავად ნ. დ. ერისთავს მე ავუსხენი ჩემი მდგომარეობა და თან პრეტესტი გამოვაცხადე იმის შესახებ, რომ ბატონი არჩილ ავალიშვილი, საკმაო მზრუნველობით არ მომეპყრო, როგორც ქართული გაზეთის წარმომადგენელს. ალბათ იმიტომ, რომ თავის კოლეგების უტაქტო მოქმედება გამოებრუნებინა, თავმჯდომარემ, პირველ რიგში გუბერნატორის ადგილი შემომთავაზა. ამ რიგად მეორე იარუსიდან ახლა გუბერნატორის ადგილზედ გამამწესეს. მე ახალ შეურაცხყოფად ჩავთვალე, რომ ქართულ გაზეთის წარმომადგენელი, ქართულ წარმოდგენაზედ „კონტრაბანდით“ გუბერნატორის ადგილზედ მჯდარიყო და მადლობის შემდეგ სახლში წასვლა დავაპირე, მაგრამ გზაში ახლა ბატონი იოსებ გედევანიშვილი შემხვდა. რადგანაც წარმოდგენის გამგედ ის დამისახელეს, მე მასაც მივმართე აეხსნა ჩემთვის ამ სკანდალის მიზეზი.

ბატონმა გედევანიშვილმა მოკლედ ის მითხრა, რომ სახაზინო თეატრის დირექციამ ჟურნალკლდისთვის და სხვა ქართულ გაზეთებისთვის ადგილები არ მოგვცაო და სადღაც სიბნელეში მიიძალა.

მიიძალა სწორედ ისე, როგორც იმალებიან ფერიები მის „სინათლეში“.

გადამხდა რა ყოველივე ეს, ნება მომეცით, მოწყალეო ხელმწიფენო, შევეკითხოთ თქვენს დრამატიულ საზოგადოების გამგეობას, როგორც ქართულ წარმოდგენების გამრიგებელთ, შეგიძლიანთ თქვენ ქართველ ხალხს მოუპოვოთ მართლა რამე სინათლე, როცა უბრალო სკამიც კი ვერ მოგვიპოვებიათ ქართულ გაზეთებისთვის სახაზინო თეატრში.

შ. ამირეჯიბი.

ამისთანა შეუწყნარებელ ფაქტის შემდეგ, ჟურნალ „კლდის“ რედაქცია უბრუნებს დრამატიულ საზოგადოებას მის მიერ გადმოცემულ ბილეთს... მით უმეტეს, რომ, როგორც გამოირკვა, პრესის წარმომადგენელისათვის ყოველთვის შესაძლებელი ყოფილა უბილეთოდ გუბერნატორის ადგილზედ კონტრაბანდით ჯდომა.

რედაქცია.

ქართულ ეთნოგრაფიულ საზოგადოების საყურადღებოდ.

ამ ოციოდე წლის წინად საეკლესიო საბუთებში ვიპოვე ქუცნა ამირაჯიბისაგან (XIV საუკ.). აღნუსხული საგვარეულო ამბები და აღაპები. ეს საბუთები ბროსსესაც ჰქონია ხელში, მაგრამ ერთის გარემოებისთვის ყურადღება არ მიუქცევია, რომელიც შუქსა ჰფენს ჩვენს ისტორიას, ავსებს და ასწორებს მეცამეტე საუკუნის ისტორიას და ამასთან მეტად საყურადღებო ხდება ჩვენის ეროვნულ გათვითცნობიერებისათვის.

მოხსენებული საბუთები ჩვენ შეუმოკლებლად შევიტანეთ „ქრონიკების“ მეორე წიგნში (გვ. 280—213), და ვრცელი ახსნა და განმარტება დამზადებული გვაქვს მესამე წიგნისათვის.

ქუცნა ამ საბუთებში აგვიწერს თავის გვარეულობის ღვაწლს საქართველოსთვის და სხვათა შორის დაუფასებელ ცნობას გვაძლევს რუსუდან მეფის (+1245 წ.) და სპარსეთის განთქმულ შაჰის ჯალალ-ედდინის შორის მომხდარ ბრძოლაზე, უკანასკნელს მათს შეტაკებაზე. ამ შეტაკების შემდეგ ძლეულს მრისხანე შაჰს სამუდამოდ, დაუტოვებია საქართველო.

ჩვენს მატიაწეში ვრცლადაა მოთხრობილი ჯალალ-ედდინის შემოსევის ამბავი და ის აუარებელი მწუხარება, რომელიც მან საქართველოს მიაყენა ექვსის წლის პარპაშობის დროს და განსაკუთრებით თბილისის ქალაქს; მაგრამ მატიაწე სულ არას იტყვის იმ ბრძოლაზე, რომელშიაც ქართველებს დაუზხიათ ეს მრისხანე შაჰი და მისის ძლიერებისთვის ბოლო მოუღიათ,

ამ დიდს ნაკლს მატიაწისას ავსებს ქუცნა ამირეჯიბი, ის მოგვითხრობს მეტად მოკლედ, მაგრამ საგულისხმიეროდ, რომ რუსუდან-მეფეს დიდი ჯარი შეუყრია და თავს დასხმია ჯალალ ედინ შაჰის მხედრობას. ამ ჯარის უფროსად ყოფილა ერთი ამირაჯიბი, წინაპარი ქუცნასი. „მინდორს შევიბენით და ამოვწყვიტეთო!“ მოგვითხრობს ქუცნა; შაჰის მთავარი დროშა ავიღეთო და თვით შაჰის თავიდან თავი (რკინის ქული) მოვადგებინეთო: „მოვართვით რუსუდან-მეფეს დროშა და თავი თვითვან მადლისა სულთნისა და გვიყო წყალობა“... (გვ. 210). მერე ჩამოთვლის რაც წყალობა უქმნია რუსუდან-მეფეს ამირეჯიბისთვის და დასძენს, რომ დროშა

შეესწირეთო „მეხოიშნესა ჩვენსა“ — ულუმბიის ღვთისმშობლის ხატს და „თაჯი—მრავალძალს“, ესე იგი მრავალძლის მონასტერს. რომელიც რაქა-იშერეთის საზღვარზეა მაღალ მთაზე.

ხუთის წლის წინად გავემგზავრე მრავალძლის მონასტერში (ეს ამირეჯობის მონასტერი ყოფილა XIII საუს.) და სიხარულით გული ამევსო, რადგან იქ ვნახე აქამდე შენახული ეს ჯალალ-ედდინის თაჯი. სამწუხაროდ ჩვენის ქართულ დაუდევრობისა და შეუგნებლობისა გამო ეს თაჯი მიწაზე გდებულა და დიდათ დაზიანებულია: ხელის გულისოდენა ადგილი ჟანგს ამოუქამია და სამკაულებისაგან სრულიად გაძარცვულია. წინც ბჭყვილა ფერი არ დაუკარგავს — შაჰის თაჯს.

ჩემი გაკვირვება-სიხარული გაორკეცდა, როდესაც იმავე ტაძარში მღვდლებმა მომიტანეს **დროშა** — ის დროშა, მრისხანე დროშა ჯალალ-ედდინისა, რომელიც ამ გაამპარტავებულ, მსოფლიო ისტორიაშიც დიდად ცნობილს სულთანს, ამირეჯობმა ძლიერ მკლავიდან ამოგლიჯა... რათქმა უნდა, დღეს ეს დროშა სრულიად გაშიშვლებულია სამკაულებისგან და ცარიელს გრძელ ჯოხს წარმოადგენს, თავზე შუბ-წამოცმულს.

ცხადია, რომ ულუმბიის მონასტრიდან, რომელსაც ამირეჯობთ პირველად შესწირეს ეს ხვანთქრის დროშა, თემურლენგის შემოსევის დროს, ეს ძვირფასი ეროვნული ჩვენი საუნჯე ამირეჯობებს აქ მრავალძალში გადმოუტანიათ შესანახად, რადგან ულუმბია ძირიანად დაარღვია თემურლენგმა, რომელსაც ქუცნაც მოგვითხრობს და მას აქეთ ხუთის საუკუნის განმავლობაში აქ შენახულია.

ამ ნაირად ორი დიდი საეროვნო განძი აღმოჩნდა — ჯალალ-ედდინის დროშა და თაჯი! ეს რომ ევროპის კულტურულ ხალხში მომხდარიყო, იმ წამსვე მხატვრები, ფოტოგრაფები და არქეოლოგები ქვეყანას გააყრუებდნენ ამ საეროვნო განძის აღწერით. ჩვენი ეროვნული გრძნობა კი ალბად მომკვდარუნებულა, რომ თუმცა საკმაო ვრცელი წერილი მოვათავსე 1910 წელს „Знамя Красная Руби“ ში, იგი სრულიად შეუნიშნავი დარჩა...

ახლა მანც ითავოს ჩვენმა ეტნოგრაფიულმა საზოგადოებამ და ეს ეროვნული საუნჯე მუზეუმში მოათავსოს, ან მისი ფოტოგრაფიული სურათები მანც გამოსცეს და გაავრცელოს. რამდენი საომარი ნადავლი ანუ „ტროფეი“ ინახებოდა გელათში, მარტვილში, ილორში და სხ., მაგრამ დღეს თითქმის ყველა დაკარგულია და რაც დაგვრჩენია იმას

მანც მოუაროთ, სანამ ეს ნატამალიც ხელიდგან არ გამოგვეცლება ამ ქართველ კულტურის და ეროვნობის ნგრევის ჟამს, ამ ჩვენს გადაგვარების საზარელ ხანას.

თ. ჯორდანიას.

იმერეთის ეპარქიის სამღვდლოების მოძავალი კრება

მე შეგხედრივარ ისეთ სექპტიკოსს, რომელსაც ანა სწამს რა ამ ჩვენს დროში ძლიერ გამრავლებული კრებებისა. — მხოლოდ აუარებელი თუელი იხარჯება და ისედაც დარბ ხალხს, იმ ორიოდე გროშსაც აცდის, რომელსაც იგი იღებს „თავის წარმომადგენლის“ გასაცხავნად. შეიკრიბებიან, ვსთქვანთ, ექიმები, მასწავლებლები და სხ. სადმე ერთ დიდ ქალაქში, ილაშარაკებენ, ილაშარაკებენ, გამოიტანენ რადიკალურ დადგენილებათ და ისეუ თავიანთ სოფლებს უბრუნებებიან და ასე ჭგონათ დიდათ სსარკებლო რამ გააკეთესო.

თუ ვისმენთვის სსარკებლოა ეს კრებები, ისეუ მხოლოდ იმ წარმომადგენლისათვის, რომელსაც ხალხი თულებს აძლევს და ერთ ზროვინციდგან დიდ ქალაქში გავანის; რაც შეეხება სექვენო სექმეს, თუ გნებათ შეცნეურების ინტერესებსაც, ამ კრებებს არავითარი მნიშვნელობა არ ექნებათ. თუ ახალი რამ გსურთ გვაუწყეთ, გამოიკვლიეთ რამე და აღმოაჩინეთ ახალივე, აკერ აუარებელი უურნალ-გასუთობა და რაღა სსჭირთა ათასი მანეთობით ამ კრებებზე ხარჯთო. ასეთ „ეკლურ“ ახსრებს მიზიარება ჩემი ნაცნობი, მაგრამ ისეთი შემცდარი აზრიც არ მოაზრება, რომელსაც სიმართლის ცტა რამ მაინც არ ეცნოს და მართლდაც სსხალხო განათლების მოღვაწეთა შესანიშნავ კრებასაც, რომ შეეხნოთ, რა გვითხრა მან ახალი, რა მოგვცა ისეთი, რომლის მიღებაც სსხვა რიგდაც არ შეიძლება? განა ამ კრებამდისაც არ ვიცდით რომ სოფლის მასწავლებელი თითქმის ერთად ერთი სადი ზროგრესიული და გულწრფელი დემოკრატია? განა აქამდისაც არ ვიცდით, რომ ეველა ერთგების წარმომადგენელი დაინტერესებულია დაიცვას თავისი ეხა, სკოლა, კულტურა, თავისი ეროვნული სახე? რამე გამოვიყენებთ იქ მიღებულ „რეზოლიუციებს“, თუ კი სიტყვა სიტყვად დარჩება, თუ კი მისი განხორციელებისათვის მდგომარეობის შეცვლას არავინ შეეცდება? და აი სწორედ აქ არის ჩემი ნაცნობის მსჯელობის სუსტი მხარე. არსებულ სინამდვილეში დაინტერესებუ-

ლია, არსებულს წეს-წესობილებას იცავს მთელი ორგანიზაციები, მთელი კოლექტიური დაწესებულებანი, რომელიც კი განვითარებულ სახელმწიფოს მოქმედებს და მის შეცვლას, მის რეორგანიზაციას ნებით იგი აწავის და უთმობს. ვაცდობიანთა ორ უმთავრეს ბუნებად იყოფა. ერთი სულ მუდამ არსებულს ურთიერთობას ეკუთვნის; იგი მიახნია საუკეთესოდ, წინ განვითარებისაკენ არ იხედება და ამ არსებულის კედლების გამაგრებაშია; მეორე ძალა კი მოუხსენარი, მამულები ძალა, სულ მუდამ მბორკავი, სულ მუდამ წინ მსობლი, იგი არსებულთ არას დრთს არ არის კმაყოფილი და სულ ახალი იმურობის მის განებას. ამით, ამ ორი ძალის ბრძოლაშია ისტორიის შინაარსი და ესა თუ ის ეპოქა იმისდამხედვით დახსიანადება, თუ რომელი ძალა იმარჯვებს. ამ მამულებლის, განმანახლებელის როლს, ამ მძიმე ტვირთს თითო მიროვნება ვერ იკისრებს განსხორციელებლად. იგი აზრის მომცემია, იგი წინამძღოლიც შეიძლება გაგვიხდეს, მაგრამ აღნიშნულ-სასურველ წერტილამდე, მდგომარეობამდე მხოლოდ საერთო ძალით, საერთო შრომით თუ მივალწევთ. მანამდის კი სისამ ჩვენიც დასახულ მიზნის განხორციელებას შეუვადგებთ, ის აზრები, ის იდელები სკამარის ვრცელ მასსა უნდა გაუფადეს ძალ-რბილში; ეს აზრები უნდა იმდენად შეითვისოს იმ მომქმედმა ძალამ, რომელიც შესვდება მის განხორციელებას, რომ მისი განხორციელება აუცილებელ საჭიროებად დაისხოს. და ეს კრებები სწორედ იმიტომ არიან დიდმნიშვნელოვანი, რომ ეს სოლიდარობა, ეს ერთგვარი შეგნება „საერთოსი“, ერთი მიზნით გამსჭვალვა უფრო შესაძლებელია იქ. იქ ერთმანეთს ეცნობიან, ეცნობიან სხვა და სხვა კუთხის მდგომარეობას და, ერთი აზრით გამსჭვალული, უბრუნდებიან ზრფინციას. კრებაზე გათვითცნობიერებული, ავლიობრივ მეტს ენერჯის, მეტს მოქმედებას გამოიჩენს და ეტდება რაც შეიძლება მეტი თანამტომობი მოუზოვოს კრების გადაწყუტილებას. თუ თითო-თითოდ ჩვენ გამბედაობა გვაკლდა და იმისთვისაც ვერ ავიმდლებთ ხმას, რაც ჩვენს რწმენას შეადგენს, როდესაც ერთად შევიკრიბებით და ცოტა მეტს ძალსაც ვიკრძობთ, ეკვბ მამინ მანინ შევიკრძოლოდ უსამართლბას.

ჩვენსა სამღვდელოებამ დიდი ხნია დაჰკარგა, დამოუკიდებლობასთან ერთად, თვით სახეც კი და ჩვენს დროში არც კი შეიძლება „ქართულ სამღვდელოების“ მუსახე დაზარატი, რადგანაც როგორც ასეთი, როგორც ერთი და მჭიდრო კავშირი, ერთი ინტერესებით გამსჭვალული ერთეული აღარც კი არსებობს. დიდი ხნია დაირღვა ის კავშირი, რომელიც აერთებდა და ამტკიცებდა ერთს წოდებას, დაირღვა ორგანიზმი, გაჰქრა საერთო ინტერესებიც და დღეს დღეობით ვიცნობთ ამ და ამ

მღვდელს, ამ და ამ არქიელს, ამ და ამ ბერ-მონაზონს, მაგრამ როგორც არ არსებობს ქართული ეკლესია, აგრედვე არ არსებობს არც ქართველი სამღვდელოება. მხოლოდ კერძო ზირთა კეთილ-დღეობას ეწირება დღეს-დღეობით მთელი ერის რწმენაც და მისი თავისუფალი ეკლესიაც. ეს უკიდურესი განვითარება თვით საზოგადოებაშიც თვალსაჩინოა და ხომ გაგვიგინათ: „როგორც ერის – ისეთივე ბერია“. თანამედროვე ქართული სამღვდელოება ურმობილი მონა არსებული მდგომარეობის და მხოლოდ იმის სტდილობს, თავისი კერძო საზირადო ინტერესები დაიცვას, თავი გამოიკვებოს, ჯობე გასიქედოს. თუ საქართველოში მოიძენება ჯგუფი, რომელსაც სრულიად არ აინტერესებს საერთო, საერო, საქველ საქმე, ასეთი ჯგუფი უადრესად ჩვენი სამღვდელობაა, ეს კი იმის ბრალაა, რომ ერთი მხრით არ არსებობს ერთი ერთეული, რომელიც შეაჯგუფებდეს და ერთი მიზნისაკენ მიმართავდეს ცალკე ზიროვნებათ, და მეორე მხრით კიდევ იმიტომ, რომ არ არსებობს შეგნება, არ არსებობს იდეა, რომელმაც შეაჯგუფოს, რომელმაც აღიტაცოს ცალკე თითოეული და ამოქმედოს. უკლავა ჯგუფზე მშობრა, უკლავა ჯგუფზე ანტიონადური ამ ჟამად ჩვენი სამღვდელოებაა. არავითარი მადლი იდეალი, არავითარი საქველ საშისხური არ აინტერესებს სამღვდელოებას, როგორც ერთეულს და მისი დამახსიანთელები თვისებაა ხალხის ზურგზე მეტ ხორცად და მარაზიტად არსებობა. თუ ოდესმე ჩვენი სამღვდელოება ერთი აუცილებელი ბურჯი იყო ეროვნული აღორძინებისა, ეროვნული კულტურისა, თუ იგი ინახავდა და ამშვენებდა ჩვენს ენას, ჩვენს მწერლობას; თუ მას საერთო ეროვნული ინტერესებიცა ჰქონდა, დღეს ეს გაჰქრა და გაჰქრა ზოლიტიკური კონიუნქტურის შეცვლით, ზოლიტიკური ცვლილების წყალობით. ჩვენი ერის ზოლიტიკურად განადგურებასთან, არა მარტო სახელმწიფოებრივი წეს-წესობილება განადგურდა, არამედ თითქმის ჩვენს კულტურაზე აღიბეჭდა ჩვენი დავადების, ჩვენი მოქანცვის ბეჭედი. ამიტომ, სხვათა შორის, ქართული ეკლესიის თავისუფლებაც აუცილებელი საჭიროებაა არამარტო დაცემულ სრწმუნობის აღსადგენად, არამედ იგი ავრედვე მძიმე ტვირთს მოხსნის ხალხს, რადგანაც სამღვდელოება მისი სარჩენალი აღარ იქნება. თუ სომხობას დაუბრუნდა ჩამორთმეული საეკლესიო ქონება, რატომ ჩვენს შიძლება დაგვიბრუნდეს? ქართული ეკლესიის დამოუკიდებლობის საკითხი, მარტო დოგმატიკური თვალსაზრისით რომ იყოს საინტერესო და მარტო კანონიური წესები იყოს გადალახული, მაშინ რასაკვირვებელი ისეთი მნიშვნელობა არ ექმნებოდა, როგორც ესაა, როდესაც შელახულია მისი ეროვნული ფიზიონომია, რომლის აღდგენას დიდი მნი-

შენელობა ექნებოდა ჩვენი გაერთიანებისთვის. მართალია, ავტოკეფალიის აღდგენა ცოტათი მაინც ხელს შეუწყობს დატეხულ სარწმუნოების აღდგენას, მართალია ისიც რომ სამღვდლოება ხალხის სარწმუნოებას დაუბრუნდება (ავტოკეფალიის აღდგენისთან, ჩამორთმეული ქონებაც უნდა დაუბრუნდეს კლესიას), მაგრამ ამასთანავე და უმთავრესად, თავისუფალი ქართული ეკლესია იქნება სხვათა შორის ქართველთა შეშავებული, საკუთარი ფიზიონომიის მქონებული და ეს ხელს შეუწყობს ჩვენს ეროვნულს შეტეხვას და ჩვენი ეროვნული ფიზიონომიის გამოხატვას. მართალია ჩვენი ეკლესია ვერასოდეს ვერ შეასრულებს ქართველებისათვის იმ როლს, რომელსაც სომხებისა, კათოლიკებისა, მუსულმანებისა და სხ. თავთავიანთ ერისათვის, რადგან ჩვენ გაბატონებულ ერთნაირწმუნენი ვართ და მასთანავე ჩვენი ეკლესია არ გვანსხვავებებს მისგან; თუ უოველი კუთხით მუსულმანთა სარწმუნოებით გარშემოტყეული საქართველო მეზობლებისაგან ძირიანად განსხვავდებოდა და სხვებში გათქეფავს სარწმუნოებაც ეწინააღმდეგებოდა, დღეს ჩვენი სარწმუნოება პირაქით ხელს უწყობს ასეთს გათქეფავს, ასნიმილიაციას; მაგრამ რამდენადაც იგი გაამეფებს ქართულს ეკლესიაში ქართულს ენას, რამდენადაც იგი წარმოადგენს ცალკე, თავისებურს ერთეულს, იგი უოველთვის მოგვკავონებს ჩვენს თავს და იმით ხელს შეუწყობს ჩვენს კათოლიციზაციას. ამიტომაც არა თუ თავით სამღვდლოება უნდა იქონოს დაინტერესესული ამ საკითხით, არამედ უოველი ქართველი, რომელსაც აინტერესებს საკუთარი ერის მდგომარეობა. 28 იანვრისთვის დანიშნული უოფილა იმერეთის ეპარქიის სამღვდლოების კრება, რომელსაც უოველ საბლალოჩინოვანს სამსამი კაცი დაესწრება ჩვენ არ გიცნით რა საკითხება აქვს ამ კრებას განსხილველი, მაგრამ სულ ერთია, უნდა ვისარგებლოთ უოველი მომენტით ვილახარაკოთ ჩვენს საჭიროებას, რადგანაც ბოლოს და ბოლოს იმდენად შეგუთვისებით იმ საჭიროებათ, რომ ერთგვარი მიდრეკილება განმტკიცდება და ერთგვარ ფიქრს და გრძობას მიუჩვენებთ. ჩვენ არა გვგონია, როდესმე ქართველმა სამღვდლოებამ თავი გამოიღოს და რაიმე რადიკალურ ზომებს მიმართოს დამოუკიდებლობის აღსადგენად, მაგრამ ისეთ შთაბეჭდილებას მაინც შექმნის ჩვენ „მუსკეურთა“, თვალში რომ ისინიც მიხვდებიან თუ რა დიდ-მნიშვნელოვანი საკითხია ჩვენთვის ეს საკითხი და არ აძლელებს ქართულ ეკლესიას სხიზმამდე მისვლას.

ვისაც სისარგებლოდ მაინცა ქართული ეკლესიის დამოუკიდებლობის აღდგენა, ვინც დაწმუნებულია რომ ეს თავის მხრით ხელს შეუწყობს ეროვნული აღორძინების საქმეს, უთუოდ აძარად და თავისი უფლების მტკი-

ცე შეტეებით მხარი უნდა დაუჭიროს, მით უმეტეს, რომ ჩვენს მხარესა როგორც უფლებრივი, აგრედვე ლოგმატიური სიმართლე და სამართლიანობა. იმერეთის სამღვდლოებამ უნდა იქონიოს მსჯელობა ამ საკითხზე — თუ ცნებაზე მარტო ლოგმატიური მხრით — და შესაფერი დაღკენილებაც მიიღოს რუსეთის სამღვდლოების მომავალ კრებისათვის, რომელზედაც გადაწყდება ასე თუ ისე, ჩვენი ეკლესიის საკითხიც და ჩვენი სამღვდლოებაც მომზადებული უნდა დახვდეს ამ მომენტს.

სამსონ დადიანი.

მ ც ხ ე თ ა

ბეგრს სსსიამოვნოს უჩურობებს მარტო კავონება ამ სსხელის ჩვენს უურს და გულს. მერე რიღ? მარტოდენ წარსულთ, რომელსაც კადაუქროლია მის თავზე, ცდილა მის აღგვას დედაშიწის ზურგიდგან, მაგრამ, თუმც უკედმართ წარსულს ბეგრი მწარე უკემება მისთვის, არც მას დაუერია კარგი მის ბედის გამწარებლებისათვის. ახსოვთ იგი სწარსულებს, ბერძნებს, რომელთ და მრავალ მწანწალა ერებს, რომელთაც ბეგრჯელ ასდენით ბღღიერი მცხეთის კედლებთან და მის მიდამოებში. დიხხაც უველა ამის მომგონს მოწიწება და მოკრძალება ქმართებს ამ სსხელის წინაშე და, მამადიანებისავით, დღე მუდამ მცხეთისკენ პირის მიქცევა. — ჩვენი მქა და მედინა ხომ მცხეთა და თბილისია?!

მამადიანებმა შესძლეს თავიანთი სიწმინდეთა დცევა და შენარჩუნება, ჩვენ კი თბილისით სსხანა გაკახარეთ და კავაბდნიერეთ, მცხეთა კიდე უბრადო სოფლად ვაქციეთ და დაუდევრობით მის სიკვიდის უწეობთ ხელსა; ის რაც ვერ მოახერხა შავბნელმა წარსულმა, ღამის მისმა ღვიძლმა შეიღებმა გავამეფოთ. უწინ რაც უფრო დიდი კაჭირგება აღებოდა მცხეთას, მით უფრო ძლიერი სიცოცხლის ნაკადი ამხეთქავდა ხოლმე მის წაადიდგან. ამ საარაკო ძაღამ მცხეთა წარმართი, ქრისტიან მცხეთად აქცია და ევროპის დიდს ცივილიზაციას მოასწრო. ესლა მისი დასამარება შეუძლებელია, მაგრამ დონდილით სიცოცხლე, ვამ თუ ხანგრძლივ სიკვიდის მოასწავებდეს. რა უფავით სვეტი ცხოველი, რომელიც მთელს საქართველოს უნათებდა გზას? გზება კი უველა მცხეთისკენ მიმართებოდა. მასზე მავალნი მცხეთაში ეზიარებოდნენ მსოფლიო კულტურას, აქ ხედავდნენ დიდებს და ქუნიოსობას მშობელ ერისას, აღფრთავანებულნი ბრუნდებოდნენ აქედან შინ, რომ კვლავ განეგრძოთ გპირული მოწა-

მებრივი ცხოვრება თავიანთ სავარჯელ სამშობლოში.

ესა რაღას წარმადგენს მცხეთა? დიდი სოფელია, სამი მღვდლის მრევლი: ორი მათგანი სვეტი ცხოვლის მსახური არის, ერთი სიმეხ-გრიგორიანთა სარწმუნოებისა. მართლ-მადიდებელი მღვდლები, მთავრით და დიაკვნით შეადგენდა მცხეთის „შტატის“ სამღვდლოებას. უფროსი დეკანოზის დირსების უნდა იყოს უსათუოდ; მცხეთის მღვდლები სეპინარია დამთავრებულნი განსვანს. ცოდნა შესწევთ, მაგრამ უნარი აკლათ რაიმე კულტურულ საქმიანობას ჩუადგენ სათავეში ძმურად და აუფავონ იგი. ამ მხრივ მათთვის მისაბამია საზღვარ გარეთელი სამღვდლოება, ურომლისოდაც სოფელად არაფერი დაიწეება და თუ დაიწეება, კულმხურვალე და მომზადებულ ბეგრ-მუშაკად ისევ სასულიერო ზირი აღმოჩნდება. აი თუნდ მომხმარებელი საწარმოვო კომპანციები და წვრილი კრედიტის კასები აიღეთ. ამათგან, დიდი უმრავლესობა, საზღვარ გარეთ სასულიერო ზირთაგან არის დაწეებულ-გახლებული.

ერთი სოფლისთვის ორი მღვდელი, მთავარი და დიაკვანი დიდი ინტელიგენტური ძალაა. გარდა სასულიერო ბაასის ხალხთან, ამ ძალით შეიძლება მოეწეოს კითხვები სხვა და სხვა თემებზე, სდამლობით და კვირობით სახანა და სახკარიშო კურსები, სამრეკლო სკოლა, მომღერალთა და მკალობელთა გუნდის შედგინა-გაწრთვნა და სხ. ამისთვის მთავრობა, დარწმუნებული ვარ, წერომის თვლით არ გადაჭყდავს მცხეთის საღვმდელოებას, მაგრამ არაფერი საამისო მცხეთაში არ გატონილა საუბედროდ. ჩვენებური მცხეთის სამღვდლოებას განხრება სამინისტრო სკოლის გახსნა სამრეკლო ჰაი-ჰარად მიუეკტნია და მოსვენებას მისცემია. სკოლის გარეთ კი აურებელი ბავში რჩება ყოველ წლივ.

შერე როგორ ხელს უწყობს მცხეთა ყოველ ზემო-აღნიშნულ საქმეების მოწეობას!.. ეს სოფელა ერთ აღგილას არის შევკუთული, ქალაქურად სახლი სახლზეა მიდგმული, ქუჩები, ოდესღაც განათებული, დღეს თუმცა ჩანბლებულია, მაგრამ მისვლა-მოსვლისთვის ყოველგვარ ამინდში, გამოსადეგი: მაშასადამე ხალხის შეერა-დაშლა ადვილია მცხეთაში და თუ ითავეს ვინმე, სალხი არ დაიზარებს წასვლას ერილობაზე. მცხეთის მამანო, მიგით მაგალითი სხვა სოფლების მღვდლებს!.. უქადაგეთ, ენიინეთ ხალხს, იგი გაიდვიძებს და ყოველ მხრივ მოგებულნი იქნებით...

მაგრამ რას ვამბობ! ვისაც ძველის შენახვა ვერ მოუხერხებია, განა ახალის შექმნას მოახერხებს!.. ზატარა ვიფავ, სვეტი-ცხოვლის კალაფანში დავხტოდი ხოლმე. დუდუნს მტრედები ჩარჩობ და შუშებ დამტვრეულ ტაძრის სარკმელში დაუბრკოლებრივ შეფრინდობდნენ. რო-

გორც მცხეთის ტაძრის შემკეთებელი კომიტეტი ჰმოწმობს ამ მტრედებს და ბეღურებს დიდი ზიანი მიუყენებიათ ტაძრის კედლებისთვის და სახურავისთვის—წვიმის დენა სახურავიდან, თუ სულ მათი ბრალი არ არის, ძან დიდი ბრალი კი ედებათ თურმე. ამ ხნიდან დღესაც, 30 წლის შემდეგ, ვხედავ ხარკმლის ჩარჩობებს დამტვრეულ-დამზალს და შუშებ დამსხვრეულს. ეკლესიას თუ იმოდენა შემოსავალი არა აქვს, რომ ეს ზაწაწინა ჩარჩობი და ორ შურთან შუშები ჩასხსს, თუმც დიდად ვეჭვობ, რატომ არ მიჰმართავენ დღე-მუდამ მრევლს და არ გაობადებინებენ თითო ოროლა შურს. ნუ თუ ადგილობრივი სამღვდლოება იმდენად უზატიფცემულია, რომ კავლენას ვერ იქონიებს მრევლზე ამ ზატარა შეკეთებისთვის წვლილი გამოადებინოს!.. დახატე შეუძლიან, თუ გული გულბას, მაგრამ ჩვენ სულ სხვის იმედებით ვცხოვრობთ და წვრილმანების გაკეთებას ვერ იბდებით...

დროა ეკლესიის მსახურებმა თვით იხრუნნ მათ მასზრდობელ ეკლესიებზე. ერის კაცთ სხვაც ბევრი აქვთ საზრუნნი და თუ ეკლესიის საჭირთაგანი გამოეზარებათ, მათ ეს საბოდიშოდ არ გაუხდებათ...

არსებობს სამინისტრო ორ კლასიანი სასწავლებელა, რომელსაც სამი მასწავლებელი ჰყავს მიჩენილი. საზოგადოებამ დიდი ხარჯი გაიღო, ადგილობრივმა ქველმოქმედებამც ხელი შეუწეეს და მცხეთას ედირსა საკუთარი შენობა-მამულიანი სკოლა. გაიღო ეს სკოლა, მცხვრებთ მშეურივრად აქვთ შეგნებული სწავლა-აღზრდის მნიშვნელობა, ამიტომ აურებელი ბავში მიაწედა ამ დაწესებულებას. მსურველთა რიცხვი დიდა; ყოველ წლივ ბევრი ბავში რჩება სკოლის გარეშე. ამ სკოლამ მოუღო ბოლო სამრეკლო სკოლას და, როგორც ვსთქვი, ადგილობრივ სამღვდლოებას ჩხირი კვერდადაც არ უქტევიანთ, რომ სიცოცხლე შეენარჩუნებინათ თავიანთ უწეების ზიდატესვით ხელი დაუბანათ და კუნჭულში მიმისლარან.

მგზავრი ლ.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

გ ა ნ ც უ ა დ ე ბ ა ნ ი

ხეხილეობის გასსვლა

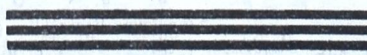
ს. ს. ხეთაგურის ბაღოსნობა

უ მ ბ ი რ ლ ე ბ ი ს მ ი ლ ე ბ ა .

მეხილეობის პრაქტიკულად შესასწავლად სანერგეში უფასოდ აიყვანენ მოწაფეებად ახალგაზრდებს არა ნაკლებ 15 წლისა, უმთავრესად გლეხის შვილებს, რომელთაც მებაღეობა ეინტერესებათ. სწავლა 2 წელიწადს გასტანს; ამ დროს განმავლობაში შევირდები პრაქტიკულად შეისწავლიან მებაღეობას, რომელსაც ფირმა აწარმოებს: ხილის მყნობას, ბაღის მოვლას და კონსერვების დამზადებას. გამოცდის შემდეგ, რომელშიაც მონაწილეობას მიიღებენ სპეციალისტები და სასოფლო სამეურნეო საზოგადოების წევრნი, ვინც კარგად დაიქერს ეგზამენს, შესაფერ მოწმობას მიიღებს. მიწერ-მოწერისათვის მიმართვა შეიძლება ამ ადრესით: თბილისი სანერგე ს. ს. ხეთაგურისა.

Тиф"ისъ питомникъ С. С. Хетагури.

1894 წლიდან

1914 წლამდის

ს ა უ კ ე თ ე ს ო დ ვ ი ნ ო დ ი თ ვ ლ ე ბ ა დ ვ ი ნ ო

საზოგადოება „კ ა ხ ე თ ი“-სა

ტელეფონი:
№ 73 და 3—51.

თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63
და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბადში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათუმში, რასტოვში და სხ.